

Asia: VN/12531/2021

LAUSUNTOPYYNTÖ VAMMAISPALVELULAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSESTA

Lausunnonantajan tausta

1. Vastaaajan taustaorganisaatio

Vammaisjärjestö

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Pykälät on kirjoitettu väljiksi, mikä mahdollistaa yksilöllisten tarpeiden huomioon, mutta jättää pykälät tulkinnanvaraisiksi. Pidämme tärkeänä, että käsitteet (merkittävä, olennainen yms.) on määritelty täsmällisesti. Lain soveltamista vaikeuttaa soveltamispykälän (2 §) tulkinnanvaraisuus ja vammaisen henkilön määritelmän monimutkaisuus. On uhkana, että määritelmien monimutkaisuudesta johtuen vamman vuoksi välttämättä palveluja tarvitsevia ihmisiä jää lain soveltamisen ulkopuolelle.

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Perusteluissa on paljon hyvää, mutta ne eivät kaikilta osin ole riittävän selkeitä. Perusteluissa tulee huomioida ja ohjata lain soveltajia huomioimaan paremmin lain perustana oleva YK:n vammaissopimus ja YK:n vammaiskomitean siitä yleiskommenteissaan esittämät tulkinnot.

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lain tavoitteena on vammaisten ihmisten tasapuolinen ja diagnoosista riippumaton kohtelu suhteessa vammattomiin ihmisiin. Tämä ei mielestämme kuitenkaan toteudu esimerkiksi henkilökohtaisen avun voimavararajauksen vuoksi. Tiukka soveltamisalapykälä tai viimesijaiseksi ja suurelta osin vasta 1.1.2025 voimaan tulevaksi kirjoitettu erityisen tuen pykälä uhkaavat yhdenvertaisuutta ja voivat jättää palveluiden ulkopuolelle vammansa vuoksi välttämättä erityispalveluita tarvitsevia ihmisiä, joilla on vaativimpia tarpeita. Lakiesityksessä on paljon heikennyksiä aikaisempaan lainsäädäntöön verrattuna. Ehdotuksessa on tuotava esille se, että kehitysvammalakia ja vammaispalvelulakia yhdistettäessä ei ole tarkoitus siirtää esimerkiksi lievästi kehitysvammaisia ihmisiä vammaislainsäädännön mukaisista palveluista sosiaalihuoltolain palveluiden piiriin.

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n lausuntoa.

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Korostamme, että erityinen tuki ei voi olla viimesijaista vaan myös ennalta ehkäisevää. Kaikilta osin kannatamme Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n lausuntoa.

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

Erityisen tuen pykälä sisältää kehitysvammaisille ja vastaavaa tukea tarvitseville ihmisille erityisen tärkeitä palveluita. Nämä palvelut eivät kuitenkaan saa olla viimesijaisia, vaan niiden pitää olla kaikkien niitä tarvitsevien vammaisten ihmisten saatavilla heidän yksilöllisiin tarpeisiinsa nähden riittävästi jo 1.1.2023 alkaen.

2.

-

3.

-

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

Kannatamme Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n lausuntoa.

2.

-

3.

-

9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lapsen vammansa vuoksi tarvitsemasta kodin ulkopuolisesta asumisesta tulee säätää vammaispalvelulaissa.

Henkilökohtaiseen apuun esitetään voimavararajauksia, joka jättää erityisen helposti lapsia ja nuoria avun ulkopuolelle. Rajaus on syrjivä ja vastoin perustuslakia sekä YK:n vammaissopimusta, joten se tulee poistaa laista.

10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n lausuntoa.

Palvelut

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Erityistä osallisuuden tukea tarvitaan joka tapauksessa riippumatta mahdollisesta henkilökohtaisesta avusta. Päätöksenteon yhteydessä tuettu päätöksenteon tuki on liian kapea. Lakiehdotuksen perusteluissa kuvatus tuetun päätöksenteon lisäksi tarvitaan yksilöllisesti suunniteltua kommunikaatio- ja vuorovaikutusohjausta, jotta jokaiselle annetaan mahdollisuus omien mielipiteiden ilmaisuun itselle soveltuvalla kommunikaatiotavalla.

Kommunikaatio- ja vuorovaikutusohjauksesta tulee olla erillinen pykälä, jossa säädetään asumisyhteisöissä ja päivä- ja työtoiminnassa tarvittavasta ammattilaisen antamasta kommunikaatio- ja vuorovaikutusohjauksesta. Tällöin ei ole ongelmaa voimavararajauksen kanssa. Tukimuoto ei saa rajata pois muita tukimuotoja.

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Valmennuksesta tehtävät päätökset eivät saa olla määräaikaista vaan päätökset tulee tehdä toistaiseksi voimassa olevina elämäntilanne huomioiden.

Kehitysvammaisten ihmisten palkkatyöhön pääsemiseksi tarvitsema työhönvalmennus (palkkatyöllistymisen tuki), josta säädetään nykyisin kehitysvammalaissa, tulee vamman välttämättä edellyttämänä erityispalveluna ottaa mukaan lakiin (kuten HE 159/2018 vp:ssäkin) eikä säätää siitä sosiaalihuoltolaissa harkinnanvaraisena palveluna. Työhönvalmennusta tarvitaan, jotta työhön kykeneviä kehitysvammaisia ja vastaavaa tukea tarvitsevia ihmisiä pystytään jatkossa ohjaamaan palkkatyöhön sen sijaan, että heillä teetetään ihmisoikeusnäkökulmasta ongelmallisella tavalla palkatonta työtä sosiaalihuollon palveluna. Työhönvalmentajan tuen on oltava aina tarvittaessa saatavilla.

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säätämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n lausuntoa.

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Pykälään 9 sisältyvän henkilökohtaisen avun voimavaraedellytyksen poistaminen laista on välttämätöntä, koska eri tavoin vammaisilla henkilöillä tulee olla yhdenvertainen oikeus saada tarvitessaan henkilökohtaista apua. Voimavaraedellytys on syrjivä ja sellaisena perustuslain ja Suomea sitovien ihmisoikeussopimusten, kuten YK:n vammaissopimuksen (19 artikla ja sitä koskeva vammaiskomitean yleiskommentti nro 5) vastainen.

Perusteluissa on linjattava, että henkilökohtaista apua tulee saada asumismuodosta riippumatta vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaan.

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Erityisen tuen kolmesta osa-alueesta (erityinen osallisuuden tuki, tuettu päätöksenteko ja vaativa moniammatillinen tuki) tulee säätää omissa pykälissään. Tuettu päätöksenteko edellyttää kommunikaatio- ja vuorovaikutusvalmennusta. Oikeudesta kommunikaatioon pitää säätää omassa pykälässään. Pykälän tulee sisältää tuetun päätöksenteon lisäksi oikeus ammattilaisen antamaan yksilölliseen kommunikaatio- ja vuorovaikutusohjaukseen. Perusteluissa pitää selventää, että vuorovaikutus- ja kommunikaatio-ohjausta tulee antaa vammaiselle henkilölle itselleen sekä hänen elämäänsä tukeville lähi-ihmisille kuten perheenjäsenille, ohjaajille, henkilökohtaiselle avustajalle jne.

Muilta osin kannatamme Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n lausuntoa.

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Erityinen osallisuuden tuki tulee olla laissa joka tapauksessa, jotta yhdenvertaisuus toteutuisi. Ammattilaisen antama erityinen osallisuuden tuki ei aina välttämättä ole päällekkäistä henkilökohtaisen avun kanssa, jolloin sitä tulee olla oikeus saada henkilökohtaisen avun saamisesta huolimatta.

Osallisuus toteutuu, kun vammaisella henkilöllä on mahdollisuus kommunikaatio- ja vuorovaikutustukeen.

18. Onko tuetusta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Tuetusta päätöksenteosta säätämisen tulee YK:n vammaissopimuksen edellyttämin tavoin olla mukana laissa itsemääräämisoikeutta tukevana.

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Vaativasta moniammatillisesta tuesta on erittäin tärkeää säätää vammaispalvelulaissa, jotta moniammatillista osaamista vaativilla palveluilla säilyy lakiperusta. Vaativan moniammatillisen tuen tulee olla riittävää ja oikea-aikaista.

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Korostamme, että asumisen tuessa tulee olla oikeus yksilölliseen valintaan asunnon ja asuinpaikan suhteen.

Kaikilta osin kannatamme Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n lausuntoa.

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

On olennaisen tärkeää, että VPL:ssa säädetään vammaisen lapsen vammansa vuoksi tarvitsemasta kodin ulkopuolisesta asumisesta, jotta vammaisia lapsia, joilla ei ole lastensuojelun sijaishuollon tarvetta, ei enää oteta huostaan ja sijoiteta lastensuojelulain nojalla.

Lapsen kodin ulkopuolisen asumisen maksujen määräytyminen elatuslain mukaisesti on kohtuutonta, koska se johtaa merkittävään maksutason kohoamiseen.

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kannatamme Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n lausuntoa.

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Päivätoiminnasta on edelleen ehdottomasti tarpeen säätää vammaispalvelulaissa. Ehdotuksen mukainen pykälä kuitenkin rajaa toteutuessaan päivätoiminnan vain työikäisille henkilöille, jotka ovat työkyvyttömiä tai eivät pysty osallistumaan työtoimintaan. Nykyisin erityishuoltona

järjestettävän työtoiminnan asiakkaiden tilanne heikkenee kohtuuttomasti, mikäli ihmiset jaotellaan kategorisesti lakiesityksessä esitetyn mukaisesti työtoimintaan kykeneviin ja siihen kykenemättömiin.

Päivätoiminnasta tulee säätää myönnettäväksi yksilöllisen tarpeen perusteella ilman kategorisia rajoituksia. Säännöksen pitää mahdollistaa palkkatyön tekemisen, työhönvalmennuksen, työllistymistä tukevan työtoiminnan ja osallisuutta tukevan päivätoiminnan joustavaa yhdistämistä. Jotta palvelu aidosti tukee ihmisen yhteiskunnallista osallisuutta, se ei voi myöskään olla sidottu joustamattomasti vain päiväaikaan.

Päivätoiminnan tavoitteissa pykälätasolla tai vähintään perusteluissa tulisi huomioida toiminnan asiakkaiden oman päätöksenteon tukeminen osana toimintaa erityisesti, jos osana muita palveluita annettavasta tuetusta päätöksenteosta ei säädetä erikseen 12 §:ssä.

Välttämättömien kuljetusten palveluun pääsemiseksi tulee kuulua palveluun. Jos ne ovat jatkossa omavastuullista liikkumisen tukea, nykyään ehdotettua päivätoimintaa vastaavaa toimintaa kehitysvammalain nojalla ja siihen kuuluvien maksuttomien kuljetuksien saavien vammaisten ihmisten asema heikkenee kohtuuttomasti.

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Työtoiminta ja tuetun työn työhönvalmennus jää esityksen mukaan lain ulkopuolelle. Näistä on ehdottomasti säädettävä määrärahoista riippumattomina subjektiivisina oikeuksina vammaispalvelulaissa, koska kyse on vamman vuoksi välttämättä tarvittavista palveluista, joissa oleellista on tuen jatkuvuus. Työtoiminnasta on kuitenkin säädettävä niin, että ihmisoikeuksien vastainen palkattoman työn teettäminen jatkuvana palvelumuotona ei ole enää mahdollista. Sen on oltava tavoitteellista ja annettava valmiuksia palkkatyöllistymiseen. Tämän lisäksi palvelun on mahdollistettava tavoitteet muun osallisuuden tukemiseksi.

Työtoiminnan asiakkaille tulee jatkossakin maksaa toiminta- tai muun niminen avustus (ns. työosuusraha), jonka määrästä on yhdenvertaisuuden näkökulmasta syytä säätää tarkemmin niin, että se on kaikille 12 euroa/päivä. Työtoimintaan tulee osana palvelua eli siten maksuttomina kuulua sinne pääsemiseksi välttämättömät kuljetukset.

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Liikkumisen tuen ehdotuksessa on hyvää tuen toteutustapojen laajentaminen ja käytön joustavoittaminen sekä se, että perusteluista käy hyvin ilmi, miten myös kognitiivinen tai psyykkinen toimintakyvyn heikentyminen voi oikeuttaa saamaan liikkumisen tukea. Palvelun toteuttamistapaa

koskevan 22 §:n 3 momentissa tulee nostaa vähintään perusteluissa esiin oikeus yksilöllisten tarpeiden mukaan saada käyttää esimerkiksi vakiotaksia tai muuta erityistä järjestelyä.

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

Korostamme erityisesti vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta kuljetuspalvelujen jaksotukseen tai matkabudjetin käyttöön. Matkabudjetin tulee olla tarpeen ja oikeudenmukainen sekä aidosti huomioida vapaa-ajan matkoihin käytetty osuus.

Työ- ja päivätoimintaan, lyhytaikaiseen huolenpitoon, valmennukseen ja erityisen tuen palveluun pääsemiseksi tarvittavat kuljetukset tulee sisältyä palveluihin maksuttomina. Kuljetusomavastuut heikentäisivät monen vammaisen ihmisen ja perheen taloudellista tilannetta merkittävästi ja vaikeuttaisivat pääsyä tarvittaviin palveluihin.

Muilta osin kannatamme Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n lausuntoa.

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon. Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.

Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

Eivät

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

-

Mikäli vastasit EI, miten säätäisit maksun perusteista?

-

Esityksen vaikutukset

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

Pidämme erittäin tärkeänä, että vammaispalvelulain 1 luvun ja sen perustelujen mukaisesti palvelupäätökset tulee lähtökohtaisesti tehdä toistaiseksi voimassa olevina.

Räty Tuija
Kehitysvammaisten Uudenmaan Tukipiiri ry